

ELEMENTE ARHAICE ÎN PROVERBELE ROMÂNEȘTI

0. Preliminarii

În viziunea lui Dumitru Irimia (2011: 255), lexicul „prezintă un nucleu constant și activ, definitoriu pentru specialitatea unei limbi (ca origine și sub aspectul viziunii asupra lumii). În nucleul lexical constant, denumit de autoritățile în domeniu fond principal lexical, vocabular fundamental sau „lexic comun” (Bidu-Vrănceanu 2000: 9), „se cuprind cuvintele care denumesc noțiuni fundamentale, de maximă generalitate în întrebuintărea dinamică și sincronică a limbii. (Irimia 2011: 255). Elementele din „lexicul specializat” (Bidu-Vrănceanu 2000: 9) sau „vocabularul mobil” (Irimia 2011: 255) cuprinde termeni de specialitate sau unități lexicale „în domenii restrânse ale cunoașterii și comunicării umane sau cuvinte care ies din circulație activă din diferite motive. (Irimia 2011: 256).

Lexicul comun, în raport cu lexicul specializat, este adus în discuție de către Angela Bidu-Vrănceanu (2000), iar această distincție ridică unele întrebări, în ceea ce privește încadrarea elementelor arhaice existente în proverbe. Din această perspectivă, cunoașterea unui metalimbaj al proverbului abordat din perspectivă lexicală este absolut necesară, mai ales, în scopul urmăririi evoluției lingvistice și a stabilirii unor particularități ale proverbelor.

În opinia Angelei Bidu-Vrănceanu (2000: 9), diferențierea *lexicului comun* de *lexicul specializat* are în vedere, în primul rând, „raportarea la totalitatea lexicului unei limbi, care este alcătuit din mai multe submulțimi”. Astfel, autoarea stabilește mai multe criterii taxonomice interdependente: „frecvența unităților lexicale” sau „factorul stilistico-funcțional”, din care se obțin trei categorii, prima dintre ele fiind „vocabularul cu termenii obligatorii pentru orice variantă a limbii”, care, în opinia Angelei Bidu-Vrănceanu, constituie „sfera general activă”, denumire pe care o oferă vocabularului fundamental. A doua categorie o reprezintă „vocabularul caracteristic nivelului mediu de cultură”, „limba literară curentă” sau „limba standard”, din care exclude limbajul artistic și științific. Ultima categorie este, în opinia cercetătoarei, „vocabularul specific științei și tehnicii”, adică „limbajul (limbile specializate) sau terminologiile” (Bidu-Vrănceanu 2000: 9).

În cazul mărcilor diastratice privind *lexicul specializat*, informațiile pe care le oferă dicționarele lexicografice, reprezintă „judecăți de valoare explicite, raportate la normele și condițiile socio-culturale de folosire a unor unități lexicale și a sensurilor acestora” și sunt necesare specialiștilor pentru contextualizarea lor, sporindu-se, în această manieră de întrebuințare, importanța (Bidu-Vrănceanu 2000: 12).

Lexicul specializat nu poate fi definit prin valoarea sa literar-uzuală, dar prin raportare la limbajul comun se poate constata o caracteristică referitoare la dinamica limbajului. Acesta se constituie din unități lexicale care intră în masa vocabularului, segment care conține termeni tehnici și științifici, un limbaj specific fiecărui domeniu, dar și unități lexicale ieșite din uzul comun al limbii, de tipul arhaismelor sau regionalismelor. Din această încadrare se poate constata că arhaismele intră în limbajul specializat. Evoluția lingvistică se poate observa și prin analiza arhaismelor, a modului în care acestea s-au deplasat din fondul principal lexical spre masa vocabularului.

Așa cum este deja cunoscut, arhaismul, ca element al lexicului comun, a fost cuprins, mai întâi, în vocabularul fundamental, migrând spre masa vocabularului, datorită întrebuințării lui sporadice. Arhaismele, mai ales, cele lexicale, se identifică într-un mare număr în proverbe, iar această particularitate le încadrează în secțiunea vocabularului de masă, și nu a fondului principal lexical. Noțiunile abstracte, pe care le regăsim și în proverbe, fac obiectul unui studiu lingvistic interesant, deoarece, așa cum susține Angela Bidu-Vrănceanu (2000: 8), unitățile lexicale specializate au fost mai puțin analizate, cauzele fiind dificultățile de descriere, însă o definire a acestora este relevantă, atât pentru lexicul comun, cât și pentru cel specializat. Sensul unităților lexicale arhaice se regăsește în studiile de lexicografie. Așa cum precizează Adrian Chircu (2014: 95),

„parcursarea cu atenție a unora dintre vechile lucrări lexicografice ne poate ajuta să înțelegem mai bine atât inovațiile lexicale survenite în timp, cât și semnificația cuvintelor ori dezvoltările semantice ulterioare”, autorul subliniind importanța glosarelor sau dicționarelor publicate sau consultate în forma lor de manuscris, care „ilustrează prin cuvintele înregistrate anumite realități socio-economice ori culturale dintr-o epocă relativ determinată” (Chircu 2014: 95)

1. Definirea proverbelor

Angela Bidu-Vrănceanu (2000: 15) precizează că

„orice definiție presupune o echivalență semantică susceptibilă să permită vorbitorului/lectorului să înțeleagă, să expliciteze în diferite feluri conținutul cuvântului”,

autoarea constatând și posibilitatea unor alternative ale aceleiași definiții, motivată în funcție de echivalențele lingvistice, pe baza cărora „se poate identifica referentul și se pot construi mesaje lingvistice corecte”, ceea ce conduce spre o perspectivă interdisciplinară. Având în vedere multitudinea de culegeri de proverbe și studii paremiologice, s-a constatat că proverbului i s-au formulat o serie întreagă de definiții, însă toate lucrările de cercetare de până acum dovedesc faptul că este imposibil să fie enunțată una care să mulțumească specialiștii din toate domeniile, deoarece proverbul este o un tip de discurs care îmbină în structura sa multe discipline, de la sociologie, istorie, etnologie, lingvistică, iar toate ramurile filologice ar putea intra în analiza discursului proverbial.

Proverbul este considerat o specie a literaturii populare. Foarte multe dintre definițiile care s-au formulat converg în direcția considerării proverbelor ca „forme de creație literară, ca forme de cunoaștere primitivă sau populară și ca expresii lingvistice” (Pop *et alii* 1976: 231). Din această perspectivă, se analizează problematica proverbului, relevând complexitatea sa, raportată la dimensiunile sale textuale.

Cezar Tabarcea (1982: 71) descoperă trei direcții principale în definirea proverbelor. Prima este direcția literar-folclorică, care urmărește încadrarea într-un gen sau într-o specie literară. A doua perspectivă, după același autor, este cea lingvistică, urmărind trăsăturile de expresie ale proverbului, iar a treia, cea logică, urmărește caracterul logico-semiotic al proverbului și încadrarea sa într-un anumit tip de propoziție logică.

Iuliu A. Zanne, în prefața primului său volum de proverbe, va defini proverbele astfel:

„Pentru noi, proverbele sunt deci expresiunea caracterului și moravurilor unui popor, modului său de a cugeta, de a vedea și de a simți” (Zanne 2003: 29),

relevând caracterul semiotic al proverbului, acela de semn distinctiv, care face parte dintr-un ansamblu al mentalității colective.

Încă din Antichitate se susține caracterul educativ al proverbelor la nivel universal, iar proverbele românești nu sunt cu nimic diferite sub acest aspect, dovadă cercetările care au evidențiat această componentă didactică. (Ruxăndoiu 1972: 176; Negreanu 1983: 30).

O definiție a proverbului în literatura de specialitate o găsim în lucrarea *Istoria literaturii române*, în care proverbele se consideră

„vorbe cu tâlc, forme poetice de manifestare a înțelepciunii populare, formulări succinte și plastice, relativ stereotipe, care exprimă concentrat adevăruri cu valabilitate generală, îmbinând o largă și bogată experiență de viață, generalizată și aprofundată de fiecare generație” (ILR 1964: 193).

Studiul proverbelor poate să pornească de la ipoteza că această specie cuprinde un întreg sistem de semnificații. Pavel Ruxăndoiu (1966: 19) aduce în discuție componenta psihologică identificată în această specie aparținând literaturii populare:

„în proverb, gândirea urmează un proces mai complex. El pornește de la experiență, din observarea unor cazuri particulare și se ridică la o generalizare”.

Ovidiu Bârlea (1979: 70) insistă asupra problematicii proverbului în raport cu zicătoarea și menționează un aspect al similitudinii dintre cele două specii, care „se hrănesc aproape cu exclusivitate din metaforă”. Studiul de față nu își propune să facă diferența între cele două specii înrudite, însă am dorit să menționăm aspectul metaforic întâlnit în proverbele românești și unele particularități care se desprind din această abordare. De altfel, Cezar Tabarcea (1982: 84) formulează o definiție din perspectivă lingvistică, în care este surprins aspectul metaforic al proverbului. Autorul consideră proverbul ca fiind

„un enunț lingvistic cu o structură logico-semantică care întrerupe discursul în care este înglobat pentru a se referi metaforic la o situație care determină enunțarea acestuia sau la un segment al discursului”.

În funcție de forma proverbelor, Pavel Ruxăndoiu (1972: 172-176) oferă o definiție, referindu-se atât la construcția lor concisă, cu excepția celor dialogate, care depășesc pe alocuri dimensiunea unei propoziții dezvoltate, care le permite și constituirea în fraze. Același autor aduce în discuție și contextele particulare în care se pot aplica proverbele, contexte multiple, de altfel. Din punctul de vedere al registrului de exprimare, proverbele reprezintă o manieră distinctă de exprimare, pe baza unui sistem filozofic, „în cadrul căruia sensurile se întretaie, se contrazic, se împlinesc sau se aprofundează reciproc” (Ruxăndoiu 1972: 176). O altă încercare în definirea proverbului, privind geneza și gradul de aplicabilitate al proverbului, apare ca „rezultat al unui silogism”, ceea ce presupune un proces care creează perspective de generalizare, oferind „un raționament deductiv” (Ruxăndoiu 1967: 190).

În abordările contemporane, proverbul se încadrează în categoria „discursului repetat”, iar aceasta presupune

„tot ceea ce, într-o tradiție lingvistică, apare numai în formă fixă; elementele acestui discurs repetat nu sunt comutabile, prin urmare, opozițiile dintre acestea nu sunt posibile. Dar ca entități întregi, având o singură semnificație globală, aceste expresii fixe sunt comutabile” (Coșeriu *et alii* 2016: 89).

Mircea Borcilă (2000), iar mai târziu, Simina-Maria Terian (2015: 68-70) și alți cercetători din perioada actuală afirmă că proverbele pot fi considerate „texte minimale” sau „texteme” (Terian 2015: 68-70), deoarece ele alcătuiesc „un fel de literatură gnostică”. De aici se pot distinge următoarele particularități ale proverbului, așa cum apar la Mihai Pop și Pavel Ruxăndoiu, autori care susțin că proverbele sunt caracterizate

„prin conținut specific, prin funcții specifice și printr-un mod de realizare specific” (Pop *et alii* 1976: 242).

În opinia acestor cercetători, proverbele sunt construcții scurte, nedepășind dimensiunile unei fraze, excepție făcând proverbele explicate sau cele dialogate. O condiție pe care trebuie să o îndeplinească proverbul este aplicabilitatea în contexte particulare nelimitate, iar valoarea proverbului este subliniată de maniera de materializare ca formă de limbaj sau sistem de exprimare filosofic. (Pop *et alii* 1976: 235).

În paremiologia universală, Wolfgang Mieder (2004: 3) definește proverbul ca fiind

„frază scurtă, în general, cunoscută, din folclor, care conține înțelepciune, adevăr, morală și păreri tradiționale într-o formă metaforică, fixă și memorabilă și care este transmisă din generație în generație”.

În plus, Greimas (1975: 308) afirmă că

„proverbele sunt elemente semnificante ale unui cod particular. Se poate admite că, alese în limitele unei limbi și ale unei perioade istorice date, ele constituie serii finite (...). Este suficient să le considerăm pe toate ca semnificanți și să postulăm un semnificat global: descrierea schematică și structurală a planului semnificantului ne oferă configurația semnificantului lor”.

Așadar, având în vedere caracteristicile proverbelor, putem identifica acele trăsături definitorii ale acestei specii folclorice, și anume, forma concisă, fixitatea și dobândirea sensului în contextul lingvistic, deoarece în structura internă a proverbului nu intervin modificări spectaculoase, ceea ce se modifică este doar contextul în care acestea sunt folosite.

2. Analiza unităților lexicale arhaice

Studiul de față își propune o analiză a elementelor arhaice existente în proverbele culese din lucrarea elaborată de Iuliu A. Zanne, cu păstrarea grafiei în care au fost consemnate, pentru ilustrarea particularităților lingvistice ale unităților lexicale, dar și pentru observarea evoluției lingvistice.

Înainte de analiza unor contexte proverbiale în care se identifică arhaisme, este necesară definirea acestor elemente care au intrat în masa

vocabularului din cauze deja cunoscute, cum ar fi ieșirea din uzul limbii sau schimbarea sensului unor unități lexicale.

Conform *Dicționarului de Științe ale Limbii*, arhaismul este o

„formă fonetică, sens sau construcție gramaticală care aparține, în evoluția limbii, unei perioade depășite ori pe cale de dispariție, dar este folosită în perioade ulterioare” (Bidu-Vrănceanu *et alii* 1997: 66).

Theodor Hristea (1984: 122) definește arhaismele va fiind

„toate cuvintele sau expresiile, fonetismele, formele gramaticale și construcțiile sintactice care au dispărut definitiv din limba comună ori au încetat a mai fi uzuale” (Hristea 1984: 122).

Din această definiție se pot stabili tipuri de arhaisme: lexicale, fonetice și gramaticale, acestea din urmă împărțindu-se, la rândul lor, în arhaisme morfologice sau sintactice (Hristea 1984: 122). Este importantă precizarea pe care autorul o face cu privire la o altă categorie de arhaisme, în care se pot încadra și proverbele, deoarece acesta include „locuțiunile, expresiile și celelalte îmbinări de cuvinte cu caracter constant, care au ieșit din uz”, pe care le numește arhaisme frazeologice.

Exemplele de unități paremiologice care conțin arhaisme sunt numeroase. Iuliu A. Zanne adună, în cele zece volume de proverbe, un număr impresionant de construcții paremiologice în care se pot distinge o multitudine de arhaisme, ceea ce dovedește faptul că proverbul reprezintă o formă de păstrare și transmitere a arhaismelor. Astfel, există proverbe de tipul: *Se poate păzi un sac de purici, o turmă de epuri, dar nu o fimee.* (Zanne II 2003: 155, prov. 3353), în care avem forma arhaică a verbului *a putea*, a substantivelor *ieपुरi* și *femeie*, acesta din urmă folosit ca regionalism, identificat în partea de est a țării. *Nu te grămădi ca baba la raiu.* (Zanne II 2003: 5, prov. 2713) sau *Femeia a scos pe om din raiu.* (Zanne II 2003: 155, prov. 3352), în care verbul *a grămădi* este un arhaism fonetic, iar această unitate lexicală a înlocuit, în normele limbii literare actuale, lexemul *a îngrămădi*, prin atașarea prefixului *în-*, iar varianta arhaică a substantivului *raiū* a fost substituită cu *rai*, prin elidarea vocalei *u* de la sfârșitul cuvântului, așa cum apare și la substantivul *călcăiu*, devenit, actual *călcăi*, prin elidarea aceleiași vocale, unitate lexicală identificată în paremia *A se învărti (sări) într'un călcăiu.* (Zanne II 2003: 32, prov. 2837).

În proverbul *Cât e baba de bătrână tot doresce diua bună* (Zanne II 2003: 2, prov. 2697), sunt identificate arhaismele fonetice, conservate dialectal, de altfel, superioare numeric celorlalte tipuri de arhaisme, așa cum apar și în proverbul *Când capul se ametește, picioarele dovedesc, și când măduarele buiguesc lipsa crierilor arată* (Zanne II 2003: 35, prov. 2848). Substantivul cu

formă de plural *picioarele*, folosit în unele regiuni ale țării, însă neconform cu normele limbii literare, de asemenea, substantivul în forma de genitiv *crierilor*, care înlocuia, în trecut, forma literară actuală a substantivului *creierului*, demonstrează că, din punct de vedere logico-semantic, această structură paremiologică ar impune folosirea singularului în locul pluralului. Avem, așadar, o construcție arhaizată în ansamblul ei, nu doar elemente arhaice izolate.

Interesant, sub aspect lingvistic, este verbul *a buigui*, întâlnit și sub forma *a bâigui*, care are sensul de *a bâjbâi*, adică de a nu recunoaște o traiectorie exactă, deși același verb are și sensul de *a borborosi*, *a aiura*, *a îngâna*, adică de a nu putea să exprime coerent o idee, un gând. (DRAM, 2015). Acest sens este întâlnit la Dimitrie Cantemir (1983: 154) „precum liliacul buiguieste”. Acesta poate fi considerat arhaism lexical, deoarece are un grad de învechire considerabil, aproape irecognoscibil în limbajul curent, fiind identificat doar în scrierile literare vechi, așa cum am menționat mai sus, în scopul de a ilustra registrul oral. Această formă poate fi întâlnită în limbajul oamenilor din popor, uneori, în proverbe, așa cum se poate constata prin exemplele oferite.

Apar, în proverbe, exprimări dialectale la nivelul întregii structuri paremiologice: *Feciori s'hibă, mea fete câte s'verei* (Zanne II 2003: 140, prov. 3309), proverb macedonean, dar întâlnit și pe teritoriul lingvistic românesc, în diferite variante. Prin această pemie, se evidențiază mentalitatea macedonenilor, care consideră fetele superioare băieților, așa cum precizează Iuliu A. Zanne, în culegerea sa (Zanne 2003: 140).

Alte exemple de arhaisme lexicale se constată și în proverbul *Era bătut la glavă ca un berbec (berbece) întors*. (Zanne 2003, II: 41). Lexemul *glavă* reprezintă forma arhaică a substantivului *cap*. Apare, aici, și o formă arhaică, regională, a substantivului *berbec/berbece*.

Proverbul *Fata, drac înzobonit* (Zanne II 2003: 127, prov. 3243) conține o formă arhaică și regională. Adjectivul participial *înzobonit* a ieșit din uzul actual al limbii, fiind și o variantă regională pentru lexemul *înzăvonit*, care are sensul de *acoperit cu voal (zăvon)* veșmânt pentru mireasă ori un alt sens este *călugărit*. Verbul *a înzăvoni*, din care s-a obținut adjectivul participial, are sensul de a obliga pe cineva să își pună voal de mireasă sau de călugăriță (DAR, 2002). Prin această asociere, se obține o portretizare făcută fetei, care, doar în aparență dă dovadă de cumințenie. Adrian Chircu (2014: 112) identifică din dicționarul lui Corbea (2001: 243) un termen care desemnează o însușire a fetelor nemăritate: „illocabilis, -e: *neașezalnic, -ă, nemărităcios, -ă, care nu se poate mărita*”, însă maniera de exprimare a

proverbului accentuează lipsa de voință a fetei de a se căsători și nu o dorință care se manifestă ca un deziderat.

În proverbul *Copilul numai ce mănâncă e halal, ce îmbracă e haram*. (Zanne II 2003: 79, prov. 3047) sunt identificate lexeme preluate pe filieră turcă: *halal, haram*, folosite, de obicei, ironic, creând o relație de antonimie, în contextul proverbial, pe baza sensului *bine-rău*. Aceste forme sunt întâlnite în regiuni lingvistice restrânse, în special acolo unde limba română a suferit procesul de contaminare cu limba și cultura balcanică, pe baza căreia s-a creat și proverbul. Angela Bidu-Vrănceanu (*et alii* 1997: 66) oferă unele detalii, cu privire la folosirea termenilor arhaici de proveniență balcanică:

„în stilistică, este considerată arhaică utilizarea cu funcție expresivă, în textul literar, a unui termen/construcție/formă fonetică aparținând unei perioade mai vechi decât cea din care datează textul”.

Mai mult, autoarele susțin că

„distincția dintre perspectiva sincronică și cea diacronică este foarte importantă în determinarea statutului de arhaism al unui fapt de stil, acest statut fiind condiționat de momentul în care textul a fost scris.” (Bidu-Vrănceanu *et alii* 1997: 66).

Acești termeni au fost împrumutați în secolele XVII-XVIII, datorită condițiilor istorice și constituie un fond lexical pasiv. Folosiți în contextul proverbial, dobândesc expresivitate, ceea ce reprezintă o condiție pentru a deveni arhaisme, după cum precizează autoarele citate mai sus, referindu-se la statutul unor cuvinte care, în absența unei modalități expresive de exprimare, „nu pot fi considerate arhaisme” (Bidu-Vrănceanu *et alii* 1997: 66).

În proverbe pot apărea și arhaisme păstrate în vorbirea populară sau dialectală: *Gura lumii (lumei) numai pământul o astupă* (Zanne II 2003: 175, prov. 3455). Verbul *a astupa*, înlocuit, în limbajul standard, cu verbul *a acoperi*, nu are o frecvență redusă sau limitată teritorial, și nu se folosește pentru a evidenția expresivitatea, putând fi considerat arhaism lexical, prin faptul că a fost înlocuit cu un neologism, în contextul proverbial. Acestea dobândesc expresivitate, alături de celelalte unități lexicale. Același fenomen este întâlnit și în proverbul *A cășunat ca baba (mătușa) la mormânt* (Zanne II 2003: 5, prov. 2710), arhaismul fiind identificat la nivel verbal, același tip de arhaism fiind identificat și în următoarea structură paremiologică *Copilul, până a nu plânge, nu'l aplcă muma* (Zanne II 2003: 83, prov. 3062), unde este folosită forma verbală infinitivală, cu aspect negativ,

a nu plânge, dar și forma de prezent a verbului *a apleca*, cu sensul actual *a înclina*, variantă populară pentru sensul de *a alăpta*.

Expresia proverbială *A 'ți intra pe gât ne-reghilat* (Zanne II 2003: 163, prov. 3386) se bazează pe sensul cuvântului *reghilat*, obținut prin derivare de la substantivul *ragilă*, obiect folosit, în trecut, pentru prelucrarea firelor textile, a inului și a cânepei. Acest cuvânt a ieșit din uzul actual al limbii, în același timp cu dispariția obiectului pe care îl desemnează. Prin folosirea prefixului negativ *ne-*, pe baza căruia se dobândește sensul, de asemenea, prin această asociere de unități lexicale, se obține ideea de a fi luat prin surprindere sau de o veste care nu creează o dispoziție bună, *nereghilat* având sinonim de *nearanjat*, *neîngrijit*, *neșteptat*.

Unele cuvinte sunt complet ieșite din vorbirea curentă, numite de Theodor Hristea „istorisme”, cum ar fi *caimacam*, *logofăt*, unele însușiri: *zavistnic* sau unele obiecte, de exemplu, *amnar* etc. Acestea sunt folosite în contextele proverbiale pentru a asigura diferențele de ordin social sau pentru a surprinde sau evidenția culoarea locală. Un exemplu este ilustrat în proverbul: *Țăranul pasce vaca, arcudașul o mulge* (Zanne V 2004: 14, prov. 11036), lexemul *arcudaș* fiind o formă regională pentru *arcudă*, sinonim pentru *boier* (DOR, 1963). În proverbul *O calfă rea ni cî odată nu 'și găsește scule bune* (Zanne V 2004: 113, prov. 11330), apar unele meserii sau ocupații, a căror denumire a devenit arhaism lexical sau „istorism”, aceeași unitate lexicală apare și în expresia proverbială *A scôte calfă pe cine-va* (Zanne V 2004: 113, prov. 11331). În perioada feudală sau capitalistă, *calfă* era un ucenic, acesta primind o calificare într-o meserie sau în comerț, iar după terminarea perioadei de ucenicie, în timpul breslelor, era obligat să lucreze încă un anumit timp la stăpânul său, pentru o plată foarte mică (DLRLC, 1955-1957).

Aceeași regulă se aplică și în cazul proverbului *Nu e ocaua / Cât e daraua* (Zanne V 2004: 454, prov. 12389), cu varianta *Nu face ocaua / Cât daraua* (Zanne V 2004: 454, prov. 12389), *ocaua* fiind instrumente de măsură folosite pentru capacități și greutate (DEX, 2009), iar *dara* reprezintă greutatea ambalajului unei mărfi, a unui recipient sau a unui vehicul în care se păstrează sau se transportă o marfă și care urmează să fie scăzută din greutatea totală pentru a obține greutatea propriu-zisă a mărfii. Acest termen a fost înlocuit cu neologismul *tara* (DLRLC 1955-1957). *Zavistnicul se îngropă când vecinul seu se-noeseleşte*. (Zanne VIII 2004: 215, prov.), arhaismul *zavistnic* putând fi înlocuit cu neologismul *invidios* (DEX 2009).

3. Concluzii

Elementele arhaice identificate în culegerea de proverbe a lui Iuliu A. Zanne acoperă, în mare măsură, tipurile de arhaisme lexicale, dar apar și

arhaisme fonetice, conservate dialectal. Arhaismele au reprezentat unități lexicale de referință în constituirea proverbelor, astfel încât, în momentul creării proverbului, ele au fost cuprinse în vocabularul fundamental, mai târziu, migrând spre masa vocabularului, concomitent cu ieșirea lor din uzul limbii.

Prin păstrarea și transmiterea lor, prin intermediul proverbelor, elementele lexicale arhaice sau regionale pot fi încadrate în lexicul comun, pe care l-am putea numi lexic comun arhaizat sau lexic comun proverbial, atât prin caracterul memorabil, cât și prin faptul că ele sunt conservate în interiorul acestor structuri.

Arhaismele sunt folosite cu frecvență mare în contexte proverbiale și au valoare stilistică de evocare, de transmitere a unor mentalități specifice epocii în care au fost întrebuințate, de conturare a unor realități istorice, constituindu-se drept „capsule ale timpului”, relevante în constatarea evoluției lingvistice.

BIBLIOGRAFIE:

- BIDU-VRĂNCEANU, Angela (coordonator), *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității, București, 2000.
- BIDU-VRĂNCEANU, Angela, CĂLĂRAȘU, Cristina, *Dicționar general de științe ale limbii*, Editura Științifică, București, 1997.
- BÎRLEA, Ovidiu, *Folclorul românesc*, Editura Minerva, București, 1981.
- BÎRLEA, Ovidiu, *Poetică folclorică*, Editura Univers, București, 1979.
- CANTEMIR, Dimitrie, *Istoria ieroglifică*, Editura Minerva, București, 1983.
- CHIRCU, Adrian, *Meserii și meseriași în Evul Mediu Latin și în cel Românesc*, Editura Aius, Craiova, 2014.
- COȘERIU, Eugeniu, GECKELER, Horst, *Orientări în semantica structurală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016.
- GREIMAS, Algirdas Julien, *Despre sens. Eseuri semiotice*, (trad.), Editura Univers, București, 1975.
- IRIMIA, Dumitru, *Curs de lingvistică generală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2011.
- Istoria literaturii române*, vol. I, Editura Academiei RSR, București, 1964.
- NEGREANU, Constantin, *Structura proverbelor românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- POP, Mihai, RUXĂNDOIU, Pavel, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976.
- RUXĂNDOIU, Pavel, *Proverbe și zicători românești*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966.
- RUXĂNDOIU, Pavel, *Proverbele ca gen folcloric*, în *Folclor literar*, I, Universitatea din Timișoara, 1967, p. 183-198.

- RUXĂNDOIU, Pavel, *Proverbul, element în educație, în Educație și limbaj*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972, pp. 171-176.
- TABARCEA, Cezar, *Poetica proverbului*, Editura Minerva, București, 1982.
- TERIAN, Simina-Maria, *Textemele românești. O abordare din perspectiva lingvisticii integrale*, Institutul European, Iași, 2015.
- ZANNE, Iuliu A., *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*, vol. II, III, V, Editura Scara, București, 2003-2004.

DICȚIONARE:

- DOR = Constantinescu, Nicolae A., *Dicționar Onomastic Românesc*, București, 1963.
- DRAM = Ștef, Dorin, *Dicționar de Regionalisme și Arhaisme din Maramureș*, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2011.
- DAR = BULGĂRE Gheorghe, CONSTANTINESCU-DOBRIDOR Gheorghe, *Dicționar de Arhaisme și Regionalisme*, Editura Saeculum Vizual, București, 2013.
- DEX = *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, 2009.
- DLRLC = *Dicționarul Limbii Române Literare Contemporane*, 1955-1957.

Archaic Elements in Romanian Proverbs

Abstract: *In this thesis titled Archaic Elements in Romanian Proverbs I tried to analyse problems connected with the distinction between the common lexic and the specialized lexic, as it appears in Angela Bidu-Vrănceanu' S book noticing the implications the lexic h'as in the Romanian proverb. In the introduction I noted down a series of definitions of the term proverb from a logic-semiotical or linguistic, stylistic, ethnological point of view, on the basic of the observations made by the authorities in these domains: Mihai Pop, Pavel Ruxandoiu, Eugeniu Coșeriu, Cezar Tabarcea, Constantin Negreanu etc. In the body of the thesis I observed a series of particularizations of the proverb. Under a lexical aspect, I analysed the lexical archaisms identified in the Romanian proverb on the basis of some lexicographical studies, and the modality they determine the formal structure of the proverb and also its message. At the same time I have drawn the conclusion that archaisms, both in the free discourse and in the repeated discourse, represent a modality of preserving the language and of resuming the linguistic evolution. The proverbs analyzed are recorded in the ten volume collection of Iuliu A. Zanne, for which I used the script in which the proverbs are picked by the author.*

Keywords: *Romanian proverb, common lexic, specialized lexic, lexical archaisms, lexical analysis.*